

KOREYS TILIDA FE'LLARNING KONVERSIYA USULIDA YASALISHI

Jabborov Abduaziz Xasanovich

SamDChTI Lingvistik koreys tili yo'nalishi magistranti

Annotatsiya: Ushbu ilmiy maqolada koreys tilida fe'llarning konversiya usulida yasalishi haqida ma'lumot berilgan.

Kalit so'zlar: koreys tili, ot, fe'l, sifat, ravish, talaffuz, konversiya, so'z, fe'llashish, verbalizasiya.

KIRISH

O'zbek va koreys tillarida turli so'z yasash usullari mavjud. Shulardan biri bu konversiya hodisasidir, ya'ni bunda bir turkumdagi so'z boshqa bir turkumga ko'chadi va o'z ma'nosini o'zgartiradi. So'z yasalishi, umuman, qanday usul, qanday vosita bilan bo'lmasin yangi leksik ma'noli so'z hosil qilishdir.

METODOLOGIYA

Konversiya hozirgi kunda koreys tilida tadqiq qilingan so'z yasashning samarali turlaridan biridir. Bu jarayon koreys tilida "전환"- "konversiya" "무접사 파생"- "nol modifikasiya" "영변화"- "nol o'zgarish" "영접사"- "nol derivasiya" (nol hosila) yoki "functional shift" (funktsional siljish) ham deyiladi. Lekin o'zbek tilida so'z yasashning konversiya turi unumli emas. Koreys va o'zbek tillarining tipologik va genetik komponentlari tufayli grammatik tizimlar sezilarli darajada farq qilmaydi. Chunki koreys tili Oltoy tillar oilasi, koreys tili turkumi, o'zbek tili esa Oltoy tillar oilasi turkiy tillar turkumiga talluqli bo'lgani sababli so'z yasalishi borasida ikki til o'rtasida ko'plab uxshash jihatlarni ko'rishimiz mumkin. Bu ularning grammatik tizimlari deyarli o'xshashligini ko'rsatadi. Grammatik tuzilishi jihatidan koreys tili va o'zbek tili aglyutinativdir. Demak, har qanday til grammatik tizimi uning faoliyatida katta rol o'ynaydi. XX asrning so'nggi yillari koreys va o'zbek tili grammatikasida konversiyaning rivojlanishidagi muhim bosqich hisoblandi.

TAHLIL VA NATIJALAR

Tilshunoslik tarixida konversiya termining fanga kirib kelishida G. Suitning o'zni beqiyosdir. Bu termin aynan u tomondan taklif etilgan. U konversiya hodisasini so'z yasash usulini asosli yoki suffikslarsiz, so'z vazifalarini o'zgartirgan xolda so'z yasalishidir deb ta'riflagan.

Koreys tilida ham so'z yasalishining konversiya usuli bilan ko'plab tilshunoslar tomonidan ilmiy izlanishlar va ilmiy ishlar olib borildi. O'z navabtda

koreys tilida konversiya hodisasini koreys tiliga kirib kelishi 안병희Ahn Byeong-hee nomi bilan bog‘liq bo‘lib u konversiyani “Nol hosila”[12,서병국(1974)] deb nomlagan. Ahn Byeong-hee qarashida konversiya “nol qo‘shimchalari birikmasi tufayli so‘zning boshqa shaklda hosil bo‘lishi hodisasi” tushuniladi. Koreys tilida “Nol hosila” bo‘yicha tadqiqot birinchi marta Ahn Byeong-hee (1965) tomonidan o‘tkazilgan. Biroq, Ahn Byeong-hee (1965) o‘z tadqiqotida qisman to‘xtalib o‘tgan. “Nol hosila” bo‘yicha keyingi izlanishni 심재기 Shim Jae-gi (1982) faol izlanishlar olib bordi[송철의(2008)]. Shim Jae-gi (1982) “Nol xosila”, “ Suffiksatsiya” va “Reduplikatsiya” kabi tilda uchta lug‘at yaratish mexanizmini yaratdi va bu mexanizmlar natijasida yuzaga keladigan lug‘at shakllanishining aspektlari bilan shug‘ullandi. Qolaversa, “nol xosila” bilan bog‘liq holda, otlarning fe‘lga, fe‘l va sifatlarning ravishga aylanishini muhokama qilish orqali tadqiqot ko‘lami kengaytirildi[13, 성환갑(1972),]. Biroq, bu yutuqlar “nol xosila” bilan chegaralangan umumiy tadqiqot ham emas.

Shundan so‘ng bu boradagi munozaralar Song Cheol-eui (1992) orqali yanada rivojlandi va “nol hosila” “konversiya”, “nol hosila” va “nol-modifikatsiya” kabi atamalar sifatida ta‘riflanadi.

Hozirgi koreys tilida bir so‘zning o‘zi ayni bir paytda bir necha so‘z turkumiga taalluqli bo‘lishi mumkin. Bu hozirgi koreys tilidagi ot va fe‘lda ayniqsa yaqqol ifodalanadi, chunki reduksiya natijasida koreys tilidagi ot va fe‘lning oxiridagi farq qiluvchi belgilar yo‘qoladi. So‘zning biror leksik-grammatik so‘z turkumiga taalluqligini aniqlashda katta qiyinchilik tug‘diradi. Hozirgi koreys tilida so‘zlar morfologik ko‘rsatkichlarga boy . Shuning uchun ham bir so‘z turkumining formasi uning boshlang‘ich formasi yoki so‘z paradigmasining dastlabki formasida kelganida ikkinchi so‘z turkimidan farq qilishi mumkin. Masalan:

띠 - 띠다

신 - 신다

품 - 품다

Hozirgi misolda koreys tili konversiya hodisasini ko‘rib chiqadigan bo‘lsak hosila so‘z munosabatida ot fe‘ldan yoki fe‘l otdan ko‘chgan degan xulosaga kelish mumkin. Umuman olganda, fe‘l otdan kelib chiqqanda [명사+동사 파생 접미사+-다 (어미)] 의 관계가 형성된다. [ot + fe'l yasovchi qo'shimchasi =moq]

munosabatida yasaladi. Albatta, fe'ldan ot yasalganda [동사 어간+명사 파생 접미사[fe'l o'zagi + ot yasama qo'shimchasi] munosabati bir xil bo'ladi. Bu vaqtda, yuqoridagi misolda] '영 접사'가 [명사+0+-다 – 동사 or 동사 어간+0 – 명사]

“nol affiksi” [ot + 0 + -moq - fe'l yoki fe'l o'zagi + 0 - ot] kabi qo'llaniladi, deb xulosa qilish mumkin, chunki u asosan ega bo'ladi. hosil qilish jarayonidan o'tgan. bo'ladi. Qolaversa, hol faqat ot va fe'l o'rtasidagi munosabatda tasdiqlanganligi uchun “nol affiksi”ni qo'yishda katta qiyinchilik tug'dirmaydi. Shuning uchun, bunday holatda holatda, “hosila so'zning kelib chiqishi” “so'z turkumlarining umumiy qo'llanilishi” ga qarganda “konversiya hodisasi” ishonchliroqdir.

넓다 - 넓어지다

많다 - 많아지다

적다 - 적어지다

Yuqorida keltirib o'tilgan misollarda sifatdan fe'l hosil bo'lganini ko'rishimiz mumkin. Bu misollarda 넓다 +어지다 -ya'ni keng+fe'l yasovchi qo'shimcha yordamida sifatning konversiya usulida fe'lga aylanganini kuzatamiz.

Shunday qilib, koreys tilida “nol hosila”, “nol affikslar” ni qo'llashda deyarli cheklovlarga ega emas, ya'ni otlar va fe'llarning ayrim hosilaviy holatlari bundan mustasno. Bu “nol hosila”ning nazariy chegarasi nutq qismi masalasini grammatik tarzda izohlashga urinish natijasida yuzaga keladi. Nutq qismlarining bir-biriga mos kelishini birinchi navbatda nutq qismlari sohasida hukm qilish tabiiydir. Shuning uchun, bir nechta istisno holatlardan tashqari, hodisani “nol o'zgarish” yoki “konversiya” kabi muhokamalar orqali aniqlash maqsadga muvofiqdir.

Koreys tilida konversiya hodisasi ikki prosessini o'z ishiga oladi. Avval asos o'zakdan anglashilgan bir ma'noli yangi so'z paydo bo'ladi, keyin konversiyaning qaytalanish modeli xisobidan yangi ma'noli so'zlar hosil bo'ladi. So'zlarning ko'p ma'noligi semantik tarafdin bir-biri bilan bog'liq bo'lgan va turli so'z turkumlarining konversiyaga uchrashi tufayli yuzaga keladi. Ushbu prosess quyidagicha yuz beradi. O'zak sifatdan konversiya yo'li bilan fe'l so'z [1, Eltazarov J.D]yasaladi, yana o'zak sifatdan substantivatsiya yo'li bilan ot so'zi yasaladi, u bir ma'noli yoki ko'p ma'noli bo'lishi mumkin, keyin yana ot so'zi konversiya yo'li bilan fe'l so'z yasaydi. Shu sababli fe'lning semantik ma'nosi sifat asosdan anglashilgan ma'nodan, ot asosdan anglashilgan ma'nolardan paydo bo'ladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Eltazarov J.D. O'zbek tilida so'z turkumlari paradigmasidagi o'zaro aloqa va ko'chish hollari. T.: O'zbekiston Milliy ensiklopediyasi, 135 b.
2. Hojiyev A. O'zbek tili so'z yasalishi. T.: O'qituvchi, 1989. 112 b.
3. Hozirgi zamon o'zbek adabiy tili. F.Kamol tahriri ostida. T.: Fan, 1957. 470 b.
4. Hozirgi o'zbek adabiy tili. Fonetika, leksikologiya, morfologiya. G'.A. Abdurahmonovning umumiy tahriri ostida. T.: Fan, 1966, 392 b.
5. Kononov A.N. Poslelogi v sovremennom uzbekskom literaturnom yazike. T.: Izd. TashGU. 1951. 48 s.
6. Mamatov N. O'zbek tilida qo'shma so'zlar. T.: Fan, 1982. 112 b.
7. Mahmudov N., Nurmonov A. O'zbek tilining nazariy grammatikasi. Sintaksis. T.: O'qituvchi, 1995. 166 b.
8. Mengliyev B., Abuzalova M. Hozirgi o'zbek adabiy tili. Qarshi, 2005.
9. Ne'matov H., Bozorov O. Til va nutq. T.: O'qituvchi, 1993. 89 b.
10. Ne'matov H., Rasulov R. O'zbek tili sistem leksikologiyasi
11. asoslari. T.: O'qituvchi, 1995. 128 b.
12. 서병국(1974), <현대국어의 어구성 연구> 대구, 경북대학교 대학원
13. 성환갑(1972), <접두사연구> 서울, 중앙대학원
14. 송철의(2008), <국어의 파생어 형상 연구> 국어학회서병국(1974), 대구, 경북대학교 대학원